ODAP

Dünyayı Okumak İçin...

NEDEN ÖNEMLİ | SYKES-PICOT ANLAŞMASI

Modern Orta Doğu’nun Şekillenmesinde Bir Mihenk Taşı

ODAP
Dünyayı Okumak İçin...

16 Mayıs 1916 tarihinde Britanya İmparatorluğu ile Fransa arasında imzalanan ve resmi adıyla Küçük Asya Anlaşması olarak bilinen Sykes-Picot anlaşması, Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki topraklarının taraflar arasında paylaşılmasını dile getiren ilk sömürgeci plan olarak anılmaktadır. İngiliz diplomat Mark Sykes ile Fransız meslektaşı François Georges-Picot tarafından yürütülen müzakereler, tarafların jeopolitik, dini, ekonomik çıkarları ve tarafların Arap elitleriyle olan ilişkileri üstünden şekillenmiştir. Anlaşma; Bağdat, Basra ve Kuveyt'i de kapsayan Mezopotamya bölgesini İngiltere'nin kontrol ve nüfuz alanına bırakırken; Lübnan, Suriye ve Çukurova'yı Fransız egemenliğine ve etki alanına vermiştir. Kudüs ve çevresindeki bölgeler ise dini hassasiyetlerin göz önünde bulundurularak uluslararası bir yönetime devredilmiştir. Bu tavize karşılık İngiltere'ye Akka ve Hayfa

limanlarının kontrolü ile Akdeniz'den Basra'ya uzanan bir demiryolunun sahipliği verilmiştir. Anlaşmayı onaylayan Çarlık Rusya'ya ise Boğazlar, İstanbul ve Doğu Anadolu'da birkaç vilayet verilmesi planlanmıştır. Bu yönüyle Sykes-Picot, Birinci Dünya Savaşı sırasında büyük güçlerin Orta Doğu'yu sömürge alanlarına bölmesinin ilk adımı olmuştur.

Söz konusu anlaşmanın ortaya çıkışı ve atılan adımlar detaylı incelendiğinde, Sykes-Picot'nun Orta Doğu'daki sürekli değişen dengelerin ve çelişkili planların başlangıcı olduğu görülmektedir. İngiliz yönetimi, Mısır Yüksek Komiseri Henry MacMahon aracılığıyla el-Faruki'nin istihbaratı doğrultusunda Hicaz'ı kontrolünde bulunduran Şerif Hüseyin'e ulaşmış ve Osmanlı'ya karşı başlatacağı bir Arap isyanına ödül olarak bağımsız bir Arap devleti vadetmiştir. Diğer yandan Fransa'ya Kuzey Irak hattını kapsayan nüfuz alanları tanıyarak onu

ODAP
Dünyayı Okumak İçin...

Rusya'ya karşı savaş sonrası bir kalkan olarak kullanmayı amaçlamıştır. Bu oyun planının arka planında ise Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşmak üzere araştırmalar yapan De Bunsen Komitesi raporları bulunurken, aynı zamanda Mısır'da kurulan ve Arabistanlı Lawrence'ın da görev yaptığı Arap Bürosu isyan için propaganda yürütmüştür. Sykes-Picot'nun bu doğrultuda imzalanmasının ardından ise anlaşmaya ters düşecek şekilde Balfour Deklarasyonu ile Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasını destekler hale gelmiştir. Çelişkilerin başlangıcı olan bu olay, 1917'de Rusya'da Bolşevik İhtilali ile arşivlerden çıkarılarak Troçki tarafından ifşa edilmiş ve İngiltere ile Fransa nezdinde büyük diplomatik skandal yaşanmıştır. Gizli bir anlaşma olarak başlayan Sykes-Picot, 1920'de Italya'da toplanan San Remo Konferansı ile Sykes-Picot'nun temellerini attığı sömürgeci planlar; haritalar değişmiş de olsa uluslararası hukukta yerini Milletler Cemiyeti'nin

uyguladığı manda sistemi ile almıştır. Fransızların ve İngilizlerin sömürgeci siyaseti ise aynen korunmuştur.

Sykes-Picot Anlaşması'nın düşünce ve uygulama biçimi göz önüne alındığında sınırların çizilmesinde etnik, dini, ekonomik ve sosyolojik gerçekliklerden tamamen uzak olunduğu göz çarpıcı bir unsurdur. Masa başında haritalara kalemle çizilen yapay sınırlar, toplumsal olarak homojen olmayan yapılar yaratmış ve bu yapıların ancak demir yumruğu olan karizmatik bir liderle ayakta kalabildiği bir denkleme yol açmıştır. Dönemin ABD başkanı Woodrow Wilson'a dış politika danışmanlığı yapan Edward House'un anlaşmanın maddelerini öğrendiğinde bu maddelerin gelecekte çok daha fazla savaş çıkaracağı şeklinde verdiği uyarısı sonraki yüzyılda doğrulanmıştır. Büyük güçlerin Sykes-Picot ile başlayan ülke mühendisliği, Filistin sorununun doğuşuna, uzun ve çetrefilli Arap-İsrail çatışmalarına,

Hatay sorununa ve halihazırda devam eden Irak ve Suriye'deki etnik ve mezhepsel sorunların kökenini oluşturmuştur.

Bölgede 20. yüzyıl boyunca devam eden soğuk ve sıcak mücadeleler 21. yüzyılda da devam etmiş, özellikle ABD'nin Irak'ı işgali ve Suriye İç Savaşı dolayısıyla daha da zayıflayan merkezi otoriteler sınırların yeniden çizilmesi düşüncesini doğurmuş ve bölgedeki halihazırda yüksek frekanslı çatışmaları yeni bir boyuta taşımıştır. Bu çatışmaların zirveye tırmandığı yıllardan biri olan 2014'te IŞİD, Irak-Suriye sınırındaki bariyerleri yıkarak Sykes-Picot'nun sonunu ilan eden bir propaganda videosu yayınlamıştır. Bu ilan, ABD ve Rusya gibi büyük güçlerin vekalet savaşları ve fonlamaları dolayısıyla Orta Doğu'daki sınırların yeniden çizilme düşüncesini akıllara getirmiştir. Ancak Sykes-Picot'nun her ne kadar Orta Doğu'nun dış

unsurlar tarafından şekillendirilmesinde sembolik bir başlangıç olduğu görülse de anlaşmanın kendi standartlarınca başarısız olduğu da unutulmamalıdır. Bölgede yaşanan herhangi bir huzursuzlukta ‘’Yeni bir Sykes-Picot’’ argümanını öne sürmek, küresel güçlerin nüfuzunu abartmasına ve bölgedeki devlet veya devlet dışı aktörlerin kendi beceriksizliklerinin üstünü örtmesine yol açabilir.

Kısaca ifade etmek gerekirse Sykes-Picot veya resmi adıyla Küçük Asya Anlaşması, yalnızca imzalandığı dönemde gerçekleştirilen gizli bir paylaşım değil, Orta Doğu’nun yüzyıllardan beri var olan etnik, dini ve sosyolojik yapısını hiçe sayan sömürgeci zihniyetin başarısızlıktan kaçamayacağını gözler önüne seren ve emperyalist hedeflerin Orta Doğu’daki zuhur etmesinin başlangıcı olan bir dönüm noktasıdır. Sykes-Picot’da masa başında pergel ve cetvelle çizilen haritalar San

ODAP
Dünyayı Okumak İçin...

Remo Konferansı ve onu takip eden anlaşmalarla değişikliğe uğramış olsa da temsil ettiği sömürgecilik günümüz Orta Doğu'daki istikrarsızlığın, trajedilerin, krizlerin ve dinsel çatışmaların anlaşılması için 110 yıl sonra hala en temel mihenk taşıdır.

Muhammet Hakkı AKBAŞ
ODAP Merkezi Stajyeri